

Ростока Марина Львівна,

кандидатка педагогічних наук, старша дослідниця,
завідувачка відділу наукового
інформаційно-аналітичного супроводу освіти,
Державна науково-педагогічна бібліотека України
імені В. О. Сухомлинського НАПН України, м. Київ, Україна

Marina Rostoka,

Ph.D (in Education), Senior Researcher,
Head of the Department of Scientific Information
and Analytical Support of Education,
V. Sukhomlynskyi State Scientific and Educational
Library of Ukraine NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine

E-mail: marilvross@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-1891-5482>

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО СУПРОВОДУ ПСИХОЛОГІЧНОЇ НАУКИ І ОСВІТИ СЬОГОДЕННЯ

A Стаття має оглядово-аналітичний зміст, де порушено проблему інформаційно-аналітичного супроводу психологічної науки і освіти, ускладнену соціально-турбулентним впливом воєнних реалій і глобальної цифрової трансформації на суспільство загалом, а на українську науку і освіту зокрема. Автором наведено результати аналітичних розвідок із вивчення джерельних масивів психолого-педагогічної, науково-психологічної, навчально-практичної, методичної та інформаційної літератури.

Розкрито методологічні засади інформаційно-аналітичного супроводу психологічної науки та освіти в умовах сьогодення, а саме: встановлено причини та цілі розвитку української психології воєнного періоду, принципи та напрями зосередження уваги вчених і практиків, проаналізовано окремі результати досліджень, прогнозовано наслідки та подано певні висновки на основі вивчення досвіду досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців.

Зосереджено увагу на розвитку психології під впливом запроваджених освітніх реформ в умовах воєнного стану. Зроблено акцент на констатувальних вимірах наукових досліджень відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського.

Ключові слова: інформаційно-аналітичний супровід; психологічна наука і освіта; цифрова трансформація; деструктивні наслідки воєнного стану; методологічні засади

METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF INFORMATION AND ANALYTICAL SUPPORT OF CURRENT PSYCHOLOGICAL SCIENCE AND EDUCATION

S The article has a review and investigative content, where the problem of information and analytical support of psychological science and education is raised, complicated by the socially turbulent influence of military realities and global digital transformation on society as a whole, and on Ukrainian science and education in particular. The author presents the results of analytical investigations on the study of source sets of psychological-pedagogical, scientific-psychological, educational-practical, methodical, and informational literature.

The methodological principles of informational and analytical support of psychological science and education in today's conditions are disclosed. Namely: the causes and goals of the development of Ukrainian psychology during the war period, the principles, and areas of focus of attention of scientists and practitioners are established, individual research results are analyzed, consequences are predicted, and certain conclusions are presented based on the research experience of domestic and foreign scientists.

Attention is focused on the development of psychology under the influence of introduced educational reforms under martial law. Emphasis is placed on defining the dimensions of scientific research at the Department of Scientific Information and Analytical Support of the V. Sukhomlynskyi State Scientific and Educational Library.

Keywords: information and analytical support; psychological science and education; digital transformation; destructive consequences of martial law; methodological principles

Актуальність проблеми у загальному вигляді.

Становлення і розвиток вітчизняної психології як науки характеризується появою наукових психологічних шкіл, напрямів, концепцій, кульмінаційний розвиток яких в українському

науково-освітньому просторі нині набуває свого апогею саме у воєнний період і матиме тенденції підвищення вагомості науково-практичного здобутку із цього напрямку у повоєнні часи. У цьому контексті певну вагомість матиме

спрямування теоретичних й експериментальних досліджень психологічної науки на розроблення/оновлення її категоріально-поняттєвого апарату (актуалізуються такі психологічні термінополя, як-от: резилієнс, ментальне здоров'я, посттравматичне зростання тощо) та виявлення об'єктивних законів і закономірностей, яким підпорядковані всі процеси та явища постмодерного науково-освітнього простору в цифровому вимірі. Відповідно до цього закони розкривають стійкі, суттєві зв'язки між явищами дійсності, сукупність яких становить зміст психологічної освіти, дає змогу формулювати нові наукові проблеми і здійснювати прогнози щодо подальшого майбутнього інформаційно-аналітичного супроводу психологічних і психолого-педагогічних досліджень.

Відтак, специфіка психології, як і будь-якої іншої науки, відображається в характері її законів. Натомість воєнний стан сьогоденної України спричиняє тривалу стресову ситуацію, призвичаїтися до якої не можна шляхом акцентованих соціальних комунікацій. Крім того, виклики глобальної цифрової трансформації суспільств накладають певний відбиток і привносять свої корективи, утворюючи соціально-турбулентні потоки.

Отже, на всіх рівнях та в усіх науково-освітніх середовищах, зокрема серед психолого-орієнтованих суб'єктів освітньої діяльності, в установах чи організаціях, вивчення сутності психологічних явищ в умовах воєнного стану та психології війн відображається у багатогранному науковому доробку вітчизняних і зарубіжних дослідників цих проблем.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Чільне місце у дослідженні інформаційно-аналітичного супроводу психологічної науки і освіти у воєнний із прогнозами на повоєнний час України, враховуючи запити цифрової трансформації суспільства, посідають праці науковців провідних інституцій Національної академії педагогічних наук України: Інституту соціальної і політичної психології НАПН України (Г. Бевз, В. Васютинський, П. Гнатенко, П. Горностай, І. Губеладзе, Л. Найдюнова, М. Слюсаревський, О. Суший, В. Татенко, Т. Титаренко); Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України (І. Данилюк, О. Завгородня, Л. Карамушка, О. Коқун,

С. Максименко, Н. Максимова, Л. Сердюк, М. Смульсон, В. Турбан, Н. Чепелева); Інституту проблем виховання НАПН України (І. Бех, Н. Гавриш, Л. Канішевська, В. Шахрай); Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України (А. Душка, В. Засенко, А. Колупаєва, І. Омельченко, Л. Прохоренко, В. Шевченко); Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України (О. Ігнатович, Е. Помиткін, В. Рибалка); Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи (Ю. Бондарук, І. Марухина, В. Панок, В. Предко, Д. Романовська, Н. Сосновенко, С. Шандрук).

Також окремі аспекти інформаційно-аналітичного супроводу психологічної науки і освіти у воєнний і повоєнний періоди висвітлено у працях зарубіжних дослідників, як-от: Н. Андреасен, В. Ардіно, Р. Ель Баба, К. Декерс, К. Дженсен, Б. Дуроді, І. Йосеп, Е. Колуччі, М. Молендайк, К. Немерофф, Д. Уейнрайт, Дж. Хенкельманн, Р. Хікмат, М. Шахаб, Дж. Шерін та ін.

Проте, на нашу думку, проблемі визначення й обґрунтування методологічних засад інформаційно-аналітичного супроводу, зокрема в умовах цифрової трансформації психологічної науки і освіти, її розвитку в умовах воєнного періоду з визначенням стратегічних напрямів повоєнного часу, в існуючому науковому доробку дослідників приділено недостатню увагу. Адже нині, як ніколи, психолого-орієнтовані масиви будь-якого походження, які у великій кількості починають з'являтися в мережевому просторі інтернету, потребують глибинного наукового підходу щодо оброблення, узагальнення і систематизації та надання цим ресурсам історіографічного та джерелознавчого змісту. Тобто інформаційно-аналітичний супровід психологічної науки і освіти, зокрема забезпечення потенційного користувача психолого-орієнтованою джерельною базою у вигляді аналітичних, реферативних, бібліографічних, бібліометричних ресурсів, приведених до певної логічної системи представлення контекстів інформації, є необхідним і своєчасним в умовах сьогодення аспектом.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Психологічна наука України, як і в

більшості країн світу, перебувають у динамічному стані глобальної цифрової трансформації науково-освітнього простору. У той же час, укорінені моделі, методи, форми та психологічний контент, зокрема щодо інформаційного забезпечення освіти воєнного і повоєнного періодів України, також набувають радикальних змін.

На основі результатів аналізу джерельної бази, виявлено, що є досить актуальною проблематика інформаційно-аналітичного супроводу психологічної науки і освіти, зокрема в умовах цифрової трансформації й воєнного стану України, яка перебуває в полі зору представників різних наукових напрямів, зокрема психолого-педагогічного, освітньо-політичного, інженерно-психологічного, філософського та соціального.

Метою статті є порушення проблеми визначення та обґрунтування методологічних засад інформаційно-аналітичного супроводу психологічної науки і освіти в умовах цифрової трансформації та форсмажору (посткарантинні обмеження, воєнний стан, вимушена міграція, евакуація тощо) шляхом аналітично-оглядових розвідок, узагальнення та систематизації джерельного масиву та існуючих практико-орієнтованих цифрових ресурсів психологічного й психолого-педагогічного спрямування.

Викладення основного матеріалу. Вивчення теоретичних, методологічних і методичних аспектів інформаційно-аналітичного супроводу психологічної науки у воєнний і повоєнний час, питання створення й раціонального застосування державної політики щодо психологічного супроводу організацій, підприємств, закладів освіти, наукових установ є досить актуальним, але й ще не повною мірою з'ясованим, дослідженим та узагальненим. У цьому контексті вагомими для дослідження психологічної науки і освіти у воєнний і повоєнний періоди України є праці українських науковців, у яких виокремлено різні аспекти психосоціального супроводу індивіда в умовах травматичного впливу, зокрема: О. Басенко (психологічне переживання підлітками стресових подій воєнних конфліктів) [4]; Я. Раєвська (психологія роботи з внутрішньо переміщеними особами) [15]; В. Савінов (застосування технології плейбектеатру з метою відновлення великих груп після значних травматичних впливів) [16] та ін.

У науковому доробку сучасних психологів і педагогів значне місце посідають технології,

що полегшують адаптаційні можливості індивіда до стресових умов і подолання впливу посттравматичних ситуацій на особистість. З огляду на це науковці і практики розробляють велику кількість методичних матеріалів для педагогів із метою полегшення роботи з дітьми та дорослими в умовах невизначеності: С. Богданов, Т. Гніда, О. Залеська, Н. Лунченко, В. Панок, В. Соловйова (корекційно-розвивальна програма підвищення стійкості до переживання наслідків стресу дошкільнятами і школярами після психотравматичних подій) [9]; Л. Бебеза, Г. Приб, Я. Раєвська (соціально-психологічні особливості адаптації особистості в умовах бойових дій) [14; 15]; Р. Г'ештад, Т. Григораш, Л. Гупт, А. Дирегров, І. Лисенко, М. Мікель, Ш. Перрін, В. Поуль, П. Сміт, І. Трубавіна, В. Юле та ін. (техніки подолання негативних станів у дітей у період війни) [1; 8], О. Флярковська (психологічна допомога учасникам освітнього процесу в період воєнного і повоєнного часу) [19] та ін.

До ефективних практико-орієнтованих матеріалів у контексті інформаційно-аналітичного забезпечення визначено адаптивний психологічний інструментарій тренінгів, занять, вправ таких, як: от: вправи і техніки для трансформації травми на різних етапах її переживання (*Р. Мороз*) [1, с. 127]; заняття «Обережно – незнайомці!» (*І. Дембінська*) [1, с. 203]; тренінг «Відновлення внутрішніх ресурсів педагогів та самопомога в складних життєвих ситуаціях» (*В. Поуль*) [1, с. 85]; конспект психологічного заняття з дітьми на тему «Діти дошкільного віку в екстремальних ситуаціях. Самопомога» (*Г. Тютюнник*) [1, с. 166]; програма для роботи з внутрішньо переміщеними дітьми «Мій безпечний і щасливий світ» (*І. Лисенко*) [1, с. 97]; цикл розвивальних занять для дітей середнього дошкільного віку з подолання наслідків посттравматичних стресових розладів (ПТСР) (*Т. Григораш*) [1, с. 109] тощо.

Заслужують на увагу ідеї Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи, дослідники якого вважають, що важливою умовою створення й функціонування якісної української системи освіти у повоєнний період є психічне здоров'я всіх суб'єктів освітнього процесу, зокрема педагогічних працівників закладів освіти. Тому надання психологічної та соціально-педагогічної допомоги педагогічним працівникам закладів

освіти в умовах воєнного стану та у повоєнний період має стати пріоритетним фактором інформаційно-аналітичного супроводу діяльності психологічних служб у цифровому вимірі. Ними висвітлено способи діагностики, профілактики і терапії емоційного (професійного) вигорання педагогів, приділено увагу підвищенню рівня психологічної культури педагогів під час роботи з дітьми, формуванню комунікативних навичок і формуванню життєстійкості й стресостійкості в умовах невизначеності [11].

Досить репрезентативними є матеріали, представлені дослідниками Інституту освітньої аналітики в інформаційно-аналітичному збірнику «Освіта в умовах воєнного стану». Авторами представлено інструментарій інформаційно-аналітичного забезпечення освіти в умовах воєнного стану та окреслено перспективи її цифровізації й розвитку у повоєнний період. Дослідники зауважують на викликах системі освіти України у бурхливих реаліях сьогодення за різними напрямками, акцентують увагу на ризиках, актуалізують проблему психологічної допомоги дітям, які постраждали внаслідок військових дій, розкривають особливості психологічної підтримки суб'єктів освітнього процесу. Автори зазначають, що тяжкий психологічний стан суб'єктів освітнього процесу є однією зі серйозних проблем, що створює перешкоди у забезпеченні якості освіти. Вони наголошують на тому, що педагоги і здобувачі освіти, які постраждали від військових дій, потребують системної психологічної підтримки. Зазначено, що окреслено першочергові пріоритети розв'язання таких завдань: розроблення й упровадження програм психологічної реабілітації, адаптації й підтримки, залучення й підготовки психологів, надання інформаційної підтримки освітнього процесу в умовах воєнних реалій тощо [12].

Також у науковій спільноті нині досить гостро постає питання пошуку нових шляхів інформаційно-аналітичного супроводу цифрової трансформації психологічної науки і освіти у воєнний і повоєнний періоди України. Зокрема, науковці аналізують набутий досвід із цифрової трансформації у сфері психологічної науки і освіти та розробляють нові моделі існування суспільства в кризових ситуаціях, роботі з травмами та з посттравматичними синдромами. Дослідники стверджують, що сучасний освітній простір

потребує психологічної підтримки для учасників освітнього процесу, а цифровізація є одним з найбільших подразників психологічної стійкості в освітній системі [13]. Наприклад, В. Тогобицька наголошує на тому, що цифрова трансформація є соціально-політичним завданням у широкому значенні, а не лише технологічним, а «пов'язані із цим психосоціальні зрушення змінюють умови та можливості використання технологій і соціальної інтеграції в цілому [18]. У свою чергу, М. Дворник стверджує, що «психоедукація, покладена в основу сучасних смартфон-застосунків для збереження ментального здоров'я, є потужним інструментом запобігання негативним наслідкам психотравматизації в широкому соціальному контексті [7].

Зауважимо, що у 2023 р. за результатами констатувального етапу наукового дослідження «Інформаційно-аналітичний супровід цифрової трансформації освіти і педагогіки: вітчизняний і зарубіжний досвід» (2023–2025) [20] відділом наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського [5] було підготовлено актуальні висновки щодо необхідності вивчення, узагальнення та систематизації джерелознавчої та історіографічної літератури щодо визначення методологічних засад інформаційно-аналітичного супроводу психологічної науки і освіти в умовах воєнних реалій і розроблення у цьому контексті трансдисциплінарної програми і стратегії інформаційно-аналітичного супроводу освіти, педагогіки і психології з подолання деструктивних наслідків військових руйнувань у майбутньому повоєнному періоді.

Адже, спираючись на прикладні результати наукового дослідження, саме цим відділом ініційовано й розпочато у 2024 р. нове наукове дослідження «Інформаційно-аналітичний супровід психологічної науки у воєнний та повоєнний періоди» (2024–2025). Це дослідження має стати, по-перше, по суті психолого-організуючим рушієм, розкриваючи весь потенціал аналітичного осмислення суб'єктами науково-дослідної взаємодії існуючих проблем, реалій, перешкод, перспектив; по-друге, трансформаційні зміни, як і будь-які інші зміни, потребують активізації психічних процесів задля досягнення мети та розв'язання встановлених завдань, що може слугувати вже як об'єктом, так і предметом аналізу

наукового доробку психологічної науки і освіти. У підґрунтя здійснення зазначеного наукового дослідження покладено законодавчі концепти, які стосуються й сфери інформаційно-аналітичного забезпечення психологічної науки і освіти, а саме це: закони України «Про інформацію», «Про наукову та науково-технічну діяльність», «Про академічну доброчесність»; Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року, Концепція розвитку цифрових компетентностей (Розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 167-р); Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні (Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.05.2013 р. № 386-р) тощо.

І що досить важливо, значущість наукового дослідження актуалізує Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 р. № 389-VIII (зі змінами та доповненнями), Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 № 64/202210, затверджений Законом України від 24.02.2022 р. № 2102-IX, а також й інші нормативно-правові акти, що передбачають забезпечення раціонального психологічного супроводу в складних, надзвичайно небезпечних для життя людини обставинах. Тут необхідно враховувати й деякі аспекти з Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 24.02.2022 р. «Про введення в дію плану оборони України та Зведеного плану територіальної оборони України», введеного в дію Указом Президента України від 24.02.2022 р. № 70/202, в якому Міністерство, заклади та установи освіти визначені співвиконавцями Плану заходів у п. 2.7.4 щодо створення умов для медичної, психологічної, педагогічної реабілітації та соціальної реінтеграції дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів, а також у п. 2.7.5 у частині надання соціально-психологічної допомоги для жертв насильства та торгівлі людьми.

Зазначимо, що державна політика та діяльність у сфері освіти ґрунтуються на засадах і принципах, визначених Законом України «Про освіту». Роз'яснення щодо практики застосування трудового законодавства в галузі освіти і науки під час дії правового режиму воєнного стану МОН України надавало у листах від 28.02.2022 р. №1/3292-22 та від 07.03.2022 р. №1/3378-22.

Тобто на державному рівні відбувається постійне законодавче врегулювання впливів деструктивних наслідків воєнного стану, зокрема і при організації й протіканні освітнього процесу в закладах освіти та дослідницького процесу у наукових установах і науково-дослідних інституціях, з урахуванням впливу глобальної цифрової трансформації суспільств.

Однак активно зростаючі масиви психологічної інформації у вигляді наукової продукції, практико-орієнтованих джерел з онлайн-підтримки та соціально-психологічної допомоги всім верствам населення України потребують узагальнення й систематизації, виокремлення найефективніших ресурсів і створення джерельної бази знань із питань психологічного супроводу реального воєнного і майбутнього повоєнного періодів України, з урахуванням впливу глобальної цифрової трансформації на стресостійкість суспільства в цілому, а на сферу освіти зокрема. Формування змісту та реалізація державної політики з питань інформаційно-аналітичного супроводу психологічної освіти і науки воєнного та повоєнного періодів України забезпечуватимуть ключові інтереси національної безпеки та ментального здоров'я як суб'єктів освітньої діяльності, так і в цілому пересічних громадян України. Так, для ефективного формування та здійснення державної політики у сфері психологічної науки і практики, прийняття управлінських рішень будь-якого рівня необхідна аналітична й статистична інформація, а отже, функціонування цілісної системи збирання, оброблення та передавання інформації як основи системного підходу до розв'язання проблем і поставлених завдань психологічної науки і освіти в умовах форсмажору.

З огляду на це актуальним і науково перспективним є визначення методологічних засад інформаційно-аналітичного супроводу психологічної науки і освіти, вивчення та поширення українського і зарубіжного досвіду використання адекватних психологічних технологій, розроблення оглядової та інформаційної продукції, покликаної оптимізувати працю наукових і педагогічних працівників, сприяючи зменшенню часових та інтелектуальних витрат із пошуку та опрацювання науково-методичної інформації щодо актуальних питань психологічної науки і освіти воєнного і повоєнного часу, та забезпечити умови для

безперешкодного доступу користувачів до систематизованого інформаційно-аналітичного контенту психологічного та психолого-педагогічного спрямування.

Тому методологічні принципи інформаційно-аналітичного супроводу психологічної науки і освіти, на нашу думку, виокремлюються відповідно до основних принципів загальної психології та обґрунтовуватимуть такі відповідні кластери аналітичної діяльності: принцип детермінізму – вплив стилю конкретного наукового/освітнього середовища в умовах воєнного стану на психіку суб'єктів дослідницького/освітнього процесу; принцип єдності свідомості й діяльності – обумовленість свідомістю здійснення наукової/освітньої діяльності та використання діяльнісних механізмів у надзвичайних умовах задля активізації й розвитку свідомості; принцип розвитку – незважаючи на складність, динамічний розвиток як дослідницького/освітнього процесу, так і постійний розвиток психологічної науки і освіти тісно взаємопов'язані та сприяють особистісному розвитку суб'єктів взаємодії (наукової та освітньої); принцип системності – всі психічні явища в умовах надзвичайності й впливів зовнішнього середовища все ж таки залишаються системним внутрішнім утворенням, можуть змінюватися лише певні сенси і ціннісні орієнтири (компоненти системи); принципи науковості, об'єктивності, достовірності й корисності інформаційно-аналітичних даних є методологічно важливим чинником відбору, узагальнення та систематизації інформаційних масивів (генерація ідей, поява «наукових аномалій» і народження нових парадигм, отримання нового знання тощо).

Прикладні результати дослідження.

Інформаційно-аналітична робота є провідним напрямом діяльності Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського, зокрема відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти. З огляду на це останнім часом здійснено значущі наукові дослідження та отримано вагомий прикладні результати у вигляді довідкової та оглядової продукції, наприклад за 2023 рік:

1. Опубліковано довідковий бюлетень «Аналітичний вісник у сфері освіти й науки» [2; 3], де:

1) Проаналізовано методології цифрової трансформації у постмодерні –

трансдисциплінарність, синергізм, компаративізм, відкритість в науці й освіті, ризомне бачення світу. Зауважено на тому, що «нині набуває активної розбудови постмодерний науково-освітній простір» Про це «свідчить чітка наявність ознак періоду постмодерну – глобалізація, цифрова трансформація, людиноцентризм, мережецентризм, розвиток воєнних технологій». Наголошено на тому, що актуальною постає необхідність для української науки, освіти, педагогіки і психології проблема розроблення трансдисциплінарних стратегій і проведення трансдисциплінарних наукових досліджень з інформаційно-аналітичного супроводу як педагогічної, так і психологічної науки і освіти, зокрема розвиток військової психології як науки в контексті підготовки військових психологів, психоаналітиків, реабелітологів як пріоритетних на сьогодні напрямів тощо [2, с. 3–30].

2) *Визначено* теоретико-методологічні засади цифрової трансформації освіти дорослих, які «дають підстави стверджувати, що освіта дорослих є нині досить актуальною сферою наукових досліджень, має різноплановий характер і охоплює кілька напрямів» – цифрова трансформація, порівняльна педагогіка, університети третього віку, підготовка андрагогів, досвід бібліотек як платформ цифрової трансформації освіти дорослих, зокрема і в умовах воєнного стану тощо [2, с. 31–45]. На нашу думку, методологічним підґрунтям інформаційно-аналітичного супроводу освіти дорослих має стати вивчення процесів розвитку психологічного контексту, наприклад, таких напрямів, як-от: андрагогіка, геронтологія, соціальні комунікації, функціонування університетів елегантного віку, а також вивчення наукового доробку з питань збереження і підтримки ментального здоров'я та вивчення практик резилієнсу в умовах воєнного стану українського суспільства.

3) *Досліджено* зарубіжний досвід відновлення освіти на постконфліктних територіях з урахуванням впливу глобальної цифрової трансформації суспільств та підготовлено певні висновки на виконання Рекомендацій слухань Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій на тему «Відновлення освіти на деокупованих територіях» (25 травня 2023 р.) (наказ НАПН України від 06.07.2023 р. № 30-од). Представлено новий напрям

досліджень, пов'язаних із глобальною цифровою трансформацією суспільств, яка може бути сучасним інструментом відновлення освіти, оскільки впливатиме в майбутньому на моделі здобуття знання [3, с. 3–23; 10]. Однак потребують подальших досліджень соціально-психологічні тенденції воєнного і поствоєнного періодів та активізація інформаційно-аналітичного супроводу освіти у контексті вивчення психології війн, психологічних закономірностей відновлення освіти на постконфліктних територіях, подолання освітніх втрат і розривів у цьому сенсі.

4) *Презентовано* цифрову педагогіку як інноваційний тренд і наголошено, що існує «потреба у розробленні нових педагогічних технологій навчання з урахуванням нинішніх реалій (пандемія, війна, мобільність, технологічна оснащеність, доступ до інформації тощо) – технологій дистанційного і змішаного навчання, мобільного навчання, організації проєктної діяльності, використання сучасних мультимедіа» тощо [2, с. 83–95]. Отже, вектор інформаційно-аналітичного забезпечення психологічного супроводу цифрової педагогіки є перспективним напрямом науково-педагогічних і психолого-педагогічних досліджень. До того ж, потрібно пам'ятати, що психологічний складник є одним із основних в організації соціально-педагогічних систем.

5) *Виявлено* цифрові освітні ідеї у науковому доробку дослідників педагогічної науки і практики, де «визнано важливим підготовку цифрово-компетентних педагогів, які мають оволодіти новою роллю фасилітатора, зрозуміти психологічні та психофізіологічні проблеми здоров'я, а також специфіку кіберзахворювань і здійснювати в синтетичному освітньому середовищі ефективне навчання» [3, с. 46–66].

6) *Зосереджено* увагу на використанні у педагогічних дослідженнях штучного інтелекту (далі – ШІ) як інноваційної інформаційної технології. Підсумовано, що нині ШІ є невід'ємним чинником цифрової трансформації науки і освіти, зокрема й психологічної, а також предметом досліджень у контексті цифрової педагогіки. ШІ – це така інформаційна технологія, що спонукає певні виклики, які ще доведеться розв'язувати в майбутньому [3, с. 67–79]. На нашу думку, ШІ є змодельованим когнітивним конструктором на кшталт інтелекту людини, який

за психологічною якістю наділений штучним відтворенням розумових процесів людини. Тому дослідження ШІ уможливуватиме оперативність й своєчасність подання актуального прикладного доробку та забезпечуватиме скорочений час на організацію інформаційно-аналітичного супроводу психологічної науки і освіти. До того ж, уже з'явився такий цікавий напрям наукових досліджень «психологія штучного інтелекту» як розділ когнітивної психології.

7) *Обґрунтовано* психологічні чинники індивідуальної й колективної стійкості та опору військовій агресії, визначено теоретико-методологічні засади інформаційно-аналітичного супроводу цифрової трансформації психологічної науки і освіти [2, с. 110–124]. Проаналізовано концепти феномену «резильєнтність» («психологічна стійкість»), обґрунтовано необхідність її вимірювання та встановлено пріоритети її розвитку [3, с. 110–124] тощо. Звісно, що про психологічний резильєнс як один із чинників саморегуляції стресового стану нині з'явилося багато різноманітних джерел. Це обумовлено необхідністю забезпечення процесу подолання деструктивних наслідків надзвичайно небезпечного простору сьогодення. Тому цей напрям є у полі зору дослідників системи інформаційно-аналітичного супроводу психологічної науки і освіти.

2. Триває підтримка функціоналу і поповнення практико-орієнтованого електронного ресурсу «Віртуальний читальний зал освітянина ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського» [6], у середовищі якого як складник започатковано онлайн-проєкт «Освіта і наука в умовах війни», де подано результати інформаційного аналізу з проблем психологічного супроводу української освіти у воєнних реаліях.

У 2023 р. представлено такі електронні ресурси, як-от: «Стратегії стресостійкості в умовах колективної травми війни»; «Дослідження змін в освітньому просторі України в умовах війни (соціологічний вимір)»; «Психологічна допомога дітям в умовах воєнного стану»; «Панічна атака в умовах воєнного стану: симптоми, причини, техніки нормалізації»; «Резильєнтність та практики психологічного відновлення в умовах довготривалої військової агресії»; «Медіаграмотність для освітян в умовах війни»; «Як навчати та навчатись під час війни», «Сон і подолання розладів сну в умовах воєнного стану».

У 2024 р. розміщено інформаційно-аналітичний огляд «Лайфхаки для педагогів в умовах воєнного стану» (<https://lib.iitta.gov.ua/739055/>) тощо.

Висновки. Отже, за результатами дослідження українського й зарубіжного досвіду, контент-аналізу методів та інструментів інформаційно-аналітичного супроводу психологічної науки і освіти у надзвичайних ситуаціях, форсмажору та небезпечних умовах воєнного стану в Україні у загальному висновку можна стверджувати, що в сучасній системі освіти України й досі не існує адекватно розробленої адаптивної єдиної системи інформаційно-аналітичного супроводу психологічної науки і освіти в умовах воєнного і відповідно до повоєнного періодів, яка б дала змогу забезпечити джерелознавчим та історіографічним контентом фундамент наукових досліджень з підвищення рівня ментального здоров'я як здобувачів освіти, так і педагогічних (науково-педагогічних) працівників, що у свою чергу, уможливуватиме підвищення якості освітнього процесу з опанування психологічних наук на всіх рівнях.

Отже, ініційоване ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського наукове дослідження «Інформаційно-аналітичний супровід психологічної науки у воєнний та повоєнний періоди України» спрямовується на висвітлення внеску української та зарубіжної психологічної науки, що стосується об'єктивізації процесу психологічного супроводу подолання деструктивних наслідків воєнного і повоєнного періодів України. Планується уточнення змісту інформаційно-аналітичного супроводу психологічної науки з означених питань, розроблення теоретико-методологічних засад інформаційно-аналітичного супроводу психологічної науки у воєнний і повоєнний періоди України та в умовах цифрової трансформації суспільства й освіти, узагальнення та систематизація у цьому векторі практико-орієнтованих цифрових ресурсів і створення відповідної джерельної бази знань. Тим самим, практична користь результату дослідження полягатиме у висвітленні надбань провідних учених із психологічної профілактики та подолання проблем воєнного періоду і повоєнного відновлення України та в якісному позиціонуванні української психологічної науки у світовому вимірі.

Список використаних джерел

1. Агресія. Анексія. Конфлікт. Соціально-педагогічна та психологічна відповідь на виклики для дітей : методичні рекомендації для педагогів дошкільних навчальних закладів. Київ : Агентство «Україна». 2016. 100 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/705253/> (дата звернення: 28.02.2024).
2. Аналітичний вісник у сфері освіти й науки : довід. бюл. / наук. ред. М. Л. Росток; бібліогр. ред. Л. О. Пономаренко ; НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Вінниця : ТВОРИ, 2023. Вип. 17. 124 с. DOI: <https://doi.org/10.33407/lib.NAES.735560>.
3. Аналітичний вісник у сфері освіти й науки : довід. бюл. / наук. ред. М. Л. Росток; бібліогр. ред. Л. О. Пономаренко ; НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Вінниця : ТВОРИ, 2023. Вип. 18. 120 с. DOI: <https://doi.org/10.33407/lib.NAES.737306>.
4. Басенко О. М. Особливості переживання підлітками стресових подій воєнних конфліктів : дис. ... д-р філос. : 053. Київ : Національний університет «Кієво-Могилянська академія», 2023. 214 с. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/bitstreams/16aee248-ff3c-4163-94af-0b9123440459/download> (дата звернення: 15.02.2024).
5. Відділ наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/cgi/stats/report/authors/7c2f078add071acf0066cc0354c0587d/> (дата звернення: 05.02.2024).
6. Віртуальний читальний зал освітянина / Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського. [Офіц. сайт]. URL: <https://dnpb.gov.ua/ua/virtualni-chyitalni-zaly/virtualnyu-chyitalnyu-zal-osvityanyua/> (дата звернення: 05.02.2024).
7. Дворник М. С. Мобільний застосунок у системі соціально-психологічної реабілітації травмованої особистості. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*. 2018. Вип. 41 (44). С. 192–201. URL: https://ispp.org.ua/wp-content/uploads/2019/11/Nsspp_2018_4144.pdf (дата звернення: 05.02.2024).
8. Діти та війна: навчання технік зцілення : посіб. / П. Сміт, Е. Дирегров, У. Юле, Л. Гупта, Ш. Перрен, Р. Г'єстад. Київ : Інститут соціальної та політичної психології НАПН України ; Інститут психічного здоров'я Українського Католицького університету, 2016. 98 с. URL: https://ipz.org.ua/wp-content/uploads/2017/10/dity_fin_ispp-1.pdf (дата звернення: 15.02.2024).
9. Корекційно-розвиткова програма формування стійкості до стресу в дітей дошкільного віку та школярів «Безпечний простір» : навч.-метод. посіб. Київ : НАУКМА : ГЛПФ Медіа, 2017. 208 с. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/3fd8a67a-513c-410a-9ad2-0f0331b8a2e2> (дата звернення: 15.02.2024).
10. Кравченко Ю. А. Актуальність закордонних досліджень з відновлення освіти на постконфліктних територіях. *Інформаційне забезпечення сфери освіти та науки України в умовах воєнного стану* : матеріали звіт. наук.-практ. конф. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського (18 грудня 2023 р., Київ). Вінниця : ТВОРИ, 2023. С. 90–91. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/738628/> (дата звернення: 15.02.2024).

11. Науково-методичні основи психологічного супроводу діяльності вчителя в умовах реформування освіти (діагностика і корекція) : практ. посіб. / авт. кол.: В.Г. Панок, І. В. Марухина, В. В. Рибалка, В. М. Горленко, Д. Д. Романовська, В. В. Предко, С. К. Шандрук, М. В. Саврасов, Н. В. Сосновенко ; за наук. ред. В. Панка. Київ : УНМЦ ПП і СР НАПН України, 2022. 192 с.
12. Освіта в умовах воєнного стану : інформ.-аналіт. збірник. Київ : ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 2022. 358 с. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/education-of-ukraine_2022.pdf (дата звернення: 15.02.2024).
13. Петришин Л. Й., Почуєва О. О., Лемещук М. А., Звездецька В. Г. Проблеми та перспективи цифрової трансформації освіти: психолого-педагогічний аспект. *Академічні візії*. 2023. Вип. 17. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7695844>.
14. Приб Г. А., Раєвська Я. М., Бебеза Л. Є. Соціально-психологічні особливості адаптації особистості в умовах бойових дій. *Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського. Психологія*. 2022. Т. 33(72), № 2. С. 104–109. DOI: <https://doi.org/10.32838/2709-3093/2022.2/17>.
15. Раєвська Я. М. Особливості та напрями соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами в Україні. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. 2020. Вип. 34. С. 184–196.
16. Савінов В. В. Використання плейбек-театру в роботі з внутрішньо переміщеними особами. *Простір арт-терапії* : зб. наук. праць / УМО НАПН України, ВГО «Арт-терапевтична асоціація» ; редкол.: П. В. Лушин, А. П. Чуприков та ін. Київ : Золоті ворота, 2018. Вип. 1 (23). С. 53–65.
17. Соціально-психологічні технології відновлення особистості після травматичних подій : практ. посіб. / [Т. М. Титаренко, М. С. Дворник, В. О. Климчук та ін.] ; за наук. ред. Т. М. Титаренко ; НАПН України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2019. 220 с.
18. Тогобицька В. Д. Ризики для соціальної сфери під час цифрової трансформації. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2017. № 8. URL: <http://www.du.nauka.com.ua/?op=1&z=918> (дата звернення: 05.02.2024).
19. Флярковська О. В. Перша психологічна допомога учасникам освітнього процесу у період воєнного та повоєнного часу : спецкурс для слухачів очно-дистанційної форми навчання. Київ, 2022. 48 с.
20. Information and Analytical Support for the Digital Transformation of Education and Pedagogy: Domestic and Foreign (2023–2025, ДР № 0123U100476). URL: <https://lib.iitta.gov.ua/cgi/stats/report/themes/0123U100476/> (дата звернення: 05.02.2024).
2. Rostoka, M. L. (Ed.). (2023). *Analitychnyi visnyk u sferi osvity y nauky [Analytical bulletin in the field of education and science]*: dovid. biul. (Is. 17). Vinnytsia: TVORY. DOI: <https://doi.org/10.33407/lib.NAES.735560>. [in Ukrainian].
3. Rostoka, M. L. (Ed.). (2023). *Analitychnyi visnyk u sferi osvity y nauky [Analytical bulletin in the field of education and science]*: dovid. biul. (Is. 18). Vinnytsia: TVORY. DOI: <https://doi.org/10.33407/lib.NAES.737306>.
4. Basenko, O. M. (2023). *Osoblyvosti perezhyvannya pidlitkamy stresovykh podii voiennykh konfliktiv [Peculiarities of teenagers experiencing stressful events of military conflicts]*. (PhD diss.). Kyiv: Natsionalnyi universytet «Kyievo-Mohylianska akademiia». Retrieved from <https://ekmair.ukma.edu.ua/bitstreams/16aee248-ff3c-4163-94af-0b9123440459/download> [in Ukrainian].
5. *Viddil naukovoho informatsiino-analitychnoho suprovodu osvity Derzhavnoi naukovo-pedahohichnoi biblioteki Ukrainy im. V. O. Sukhomlynskoho [Department of Scientific Information and Analytical Support of Education of the State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine named after V. O. Sukhomlynskyi]*. Retrieved from <https://lib.iitta.gov.ua/cgi/stats/report/authors/7c2f078add071acf0066cc0354c0587d/> [in Ukrainian].
6. *Virtualnyi chytalny zal osvityanyna DNPB Ukrainy im. V. O. Sukhomlynskoho [Virtual reading room of an educator]*. Retrieved from <https://dnpb.gov.ua/ua/virtualni-chytalni-zaly/virtualnyy-chytalnyy-zal-osvityanyna/> [in Ukrainian].
7. Dvornyk, M. S. (2018). Mobilnyi zastosunok u systemi sotsialno-psykholohichnoi reabilitatsii travmovanoi osobystosti [A mobile application in the system of social and psychological rehabilitation of a traumatized person]. *Naukovi studii iz sotsialnoi ta politychnoi psykholohii [Scientific studies in social and political psychology]*, 41 (44), 192-201. Retrieved from https://ispp.org.ua/wp-content/uploads/2019/11/Nsspp_2018_4144.pdf [in Ukrainian].
8. Smit, P., Dyrehrov, E., Yule, U., Hupta, L., Perren, Sh., & Hiestad, R. (2016). *Dity ta viina: navchannia tekhnik ztsilennia [Children and War: Teaching Healing Techniques]*: posibnyk. Kyiv: Instytut sotsialnoi ta politychnoi psykholohii NAPN Ukrainy; Instytut psykhiichnoho zdorovia Ukrainskoho Katolytskoho universytetu. Retrieved from https://ipz.org.ua/wp-content/uploads/2017/10/dity_fin_ispp-1.pdf [in Ukrainian].
9. *Korektsiino-rozvytkova prohrama formuvannia stiikosti do stresu v ditei doshkilnogo viku ta shkolariv «Bezpechnyi prostir» [Correctional and developmental program for building stress resistance in preschool children and schoolchildren "Safe Space"]* (2017): navchalno-metodychnyi posib. Kyiv: NaUKMA, HLIF Media. Retrieved from <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/3fd8a67a-513c-410a-9ad2-0f0331b8a2e2> [in Ukrainian].
10. Kravchenko, Yu. A. (2023). Aktualnist zakordonnykh doslidzhen z vidnovlennia osvity na postkonfliktnykh terytoriiakh [The relevance of foreign research on the restoration of education in post-conflict territories]. In *Informatsiine zabezpechennia sfery osvity ta nauky Ukrainy v umovakh voiennoho stanu [Information provision of the sphere of education and science of Ukraine in the conditions of martial law]*: materialy zvit. nauk.-prakt. konf. DNPB Ukrainy im. V. O. Sukhomlynskoho (pp. 90-91). Vinnytsia: Tvory. Retrieved from <https://lib.iitta.gov.ua/738628/> [in Ukrainian].

References

1. *Ahresiia. Aneksiia. Konflikt. Sotsialno-pedahohichna ta psykholohichna vidpovid na vyklyky dlia ditei [Aggression. Annexation. Conflict. Socio-pedagogical and psychological response to challenges for children]* (2016): metodychni rekomendatsii dlia pedahohiv doshkilnykh navchalnykh zakladiv. Kyiv: Ahentstvo «Ukraina». Retrieved from <https://lib.iitta.gov.ua/705253/> [in Ukrainian].

11. Panok, V. H. (Ed.). (2022). *Naukovo-metodychni osnovy psykholohichnoho suprovodu diialnosti vchytelia v umovakh reformuvannia osvity (diahnostyka i korektsiia) [Scientific and methodological bases of psychological support of teacher activity in conditions of education reform (diagnosis and correction)]*: praktychnyi posib. Kyiv: UNMTs PP i SR NAPN Ukrainy [in Ukrainian].
12. *Osvita v umovakh voiennoho stanu [Education under martial law]* (2022): informatsiino-analitychnyi zbirnyk. Kyiv: DNU «Instytut osvითnoi analityky». Retrieved from https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/education-of-ukraine_2022.pdf [in Ukrainian].
13. Petryshyn, L. Y., Pochuieva, O. O., Lemeshchuk, M. A., & Zvozdetska, V. H. (2023). Problemy ta perspektyvy tsyfrovoy transformatsii osvity: psykholoho-pedahohichnyi aspekt [Problems and prospects of digital transformation of education: psychological and pedagogical aspect]. *Akademichni vizii [Academic visions]*, 17. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7695844> [in Ukrainian].
14. Prib, H. A., Raievska, Ya. M., & Beheza, L. Ye. (2022). Sotsialno-psykholohichni osoblyvosti adaptatsii osobystosti v umovakh boiovykh dii [Socio-psychological features of personality adaptation in the conditions of hostilities]. *Vcheni zapysky TNU im. V. I. Vernadskoho. Psykholohiia [Scientific notes of TNU named after V. I. Vernadskyi. Psychology]*, 33 (72), 2, 104-109. DOI: <https://doi.org/10.32838/2709-3093/2022.2/17> [in Ukrainian].
15. Raievska, Ya. M. (2020). Osoblyvosti ta napriamy sotsialnoi roboty z vnutrishno peremishchenymy osobamy v Ukraini [Peculiarities and directions of social work with internally displaced persons in Ukraine]. *Zbirnyk naukovykh prats Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohienka [Collection of scientific works of Kamianets-Podilskyi National University named after Ivan Ohienko]*, 34, 184-196 [in Ukrainian].
16. Savinov, V. V. (2018). Vykorystannia pleibek-teatru v roboti z vnutrishno peremishchenymy osobamy [The use of playback theater in working with internally displaced persons]. In P. V. Lushyn, A. P. Chuprykov (Eds.), *Prostir art-terapii [Space of art therapy]*: zb. nauk. prats (Is. 1 (23), pp. 53-65). Kyiv: Zoloti vorota [in Ukrainian].
17. Tytarenko, T. M. (Ed.). (2019). *Sotsialno-psykholohichni tekhnolohii vidnovlennia osobystosti pislia travmatychnykh podii [Socio-psychological technologies of personality recovery after traumatic events]*: praktychnyi posib. Kropyvnytskyi: Imeks-LTD [in Ukrainian].
18. Tohobytska, V. D. (2017). Ryzkyk dlia sotsialnoi sfery pid chas tsyfrovoy transformatsii [Risks for the social sphere during digital transformation]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok [Public administration: improvement and development]*, 8. Retrieved from <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=918> [in Ukrainian].
19. Fliarkovska, O. V. (2022). *Persha psykholohichna dopomoha uchasykam osvitnoho protsesu u period voiennoho ta povoiennoho chasu [First psychological assistance to the participants of the educational process during the war and post-war period]*: spetskurs dlia slukhachiv ochno-dystantsiinoi formy navchannia. Kyiv [in Ukrainian].
20. *Information and Analytical Support for the Digital Transformation of Education and Pedagogy: Domestic and Foreign (2023–2025, ДП № 0123U100476)*. Retrieved from <https://lib.iitta.gov.ua/cgi/stats/report/themes/0123U100476/>

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 01.03.2024